

УДК: 378-057.875:316 3:004

Т.Г. КУПРІЙ, Д.В. НЕДАШКІВСЬКА

ОСОБЛИВОСТІ МОТИВАЦІЙ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Купрій Тетяна Георгіївна – кандидат історичних наук, доцент кафедри суспільно-політичних дисциплін і правознавства, Київський університет імені Бориса Грінченка

Недашківська Дарина Василівна – студентка 5 курсу, спеціальність «Педагогіка вищої школи», Київський університет імені Бориса Грінченка

Досліджуються психологічні особливості основних мотиваторів в освітньому просторі студентів старших курсів ВНЗ столиці України. Аналізуються чинники професійної мотивації до навчання.

Ключові слова: мотивація, молодь, студентство.

Купрій Т.Г., Недашківская Д. Особенности мотиваций студенческой молодежи в условиях трансформации информационного общества

Исследуются психологические особенности основных мотиваций в образовательном пространстве студентов старших курсов ВНЗ столицы Украины. Анализируются факторы профессиональной мотивации к учебе.

Ключевые слова: мотивация, молодежь, студенчество.

Kupriy T.G., Nedashkivska D.V. Features of motivations of student young people in the conditions of transformation of informative society

Probed psychological features of basic reason in educational space of students of senior courses of higher educational institutions of the capital of Ukraine. The factors of professional motivation are analysed to the studies.

Keywords: motivation, young people, student.

Поставка проблеми. Рухійна сила, що спонукає до досягнення тієї чи іншої мети, відображена в мотивації. Для того, щоб ефективно рухатися до мети, особистість має не тільки спланувати й організувати роботу, але й примусити себе та оточуючих виконувати її згідно з очікуваними результатами. Одними з найважливіших компонентів навчальної діяльності є мотиваційний комплекс особистості: мотивація педагогічно-професійної діяльності, мотивація успіху і страх невдачі, фактори привабливості професії для студентів. Своєчасне виявлення професійних мотивів, інтересів і схильностей є важливим прогностичним чинником задоволеності професією в майбутньому. Ставлення до майбутньої професії, мотиви її вибору є надзвичайно важливими чинниками, що зумовлюють успішність професійного навчання.

Вивчення характерних рис професійно-орієнтованої і суспільно-навчальної мотивації студентів вищих навчальних закладів України, зокрема міста Києва, дозволить суб'єктам освітнього процесу обґрунтовано підходити на психологічному рівні до вирішення завдань підвищення ефективності педагогічної діяльності, управління і планування навчального процесу.

Аналіз досліджень і публікацій. Практична значимість дослідницької роботи полягає в тому, що вона розкриває зміст психологічних особливостей навчальної мотивації студента вищого навчального закладу та виявляє її значущі складові. Проведене дослідження буде сприяти свідомому оволодінню студентом навчальним матеріалом, глибинному розвитку навчально-пізнавальних мотивів. Це в свою чергу, може призвести до формування інших

вагомих соціальних мотивів, які нададуть реальну можливість зібрати воедино ту невелику кількість діагностичних прийомів, що дозволять визначити характер соціально-навчальної мотивації діяльності молоді.

Метою дослідження є дослідження навчально-орієнтованої мотивації в освітньому просторі студентів київських вищих навчальних закладів.

Методологічною основою дослідження є загальні засади наукового аналізу і синтезу. При роботі над роботою використано також структурно-функціональний та статистичний методи, метод порівняльного аналізу. Для узагальнення рівнів і типів мотиваційної діяльності з використанням високих інформаційно-комунікативних технологій важливим був метод опитування і прямих спостережень. Особливістю даної роботи є використання методики К. Замфіра в модифікації А. А. Реана «Вивчення мотивації професійної діяльності» та «Методики визначення мотивації навчання студентів», які є маловживаними для робіт такого характеру.

Історія дослідження проблеми В даний час у науці не вироблено єдиного підходу до проблеми мотивації поведінки людини, не сформульовано термінологію, основні поняття, чітко не визначено структуру й типологізацію. Тому дослідження багатоаспектної мотивації малої соціальної студентської групи, а також те, яку роль вона відіграє в самоствердженні, саморозвитку і самореалізації молодого покоління, є надзвичайно важливими і актуальними не лише для соціології, а для всієї системи гуманітарних, психолого-педагогічних наук. Проблема мотивації та мотивів поведінки і діяльності - одна із стрижневих у науках

даного циклу та широко досліджена багатьма науковцями, зокрема російськими: В.Г. Асеева, І.В. Городняк, І. А. Джидар'яна, Є. І. Ільїна, О.Н. Леонтьєва, В.Я. Нечаєва, М. Якобсона [1, 4-7, 9, 10], а також зарубіжних авторів: Х. Хекхаузена, Д.В. Аткинсона, А. Г. Маслоу [2, 8, 11].

Виклад основного матеріалу. Трактуючи поняття «мотивація» дослідники визначають як один конкретний мотив, як єдину систему мотивів і як особливу сферу, що включає в себе потреби: мотиви, цілі, інтереси в їх складному переплетенні і взаємодії. «Мотив» співвідноситься з потребою як стимулом (Ж. Ньютенн, А. Маслоу) або з переживанням цієї потреби і її задоволенням (С.Л.Рубінштейн), або з предметом потреби. Відзначимо, що розуміння мотиву як «обраної потреби» визначає його в якості внутрішнього мотиву, що входить в структуру самої діяльності [3, с. 97].

Освітня мотивація визначається як приватний вид мотивації, включений в певну діяльність, - в даному випадку діяльність навчання. Як і будь-який інший вид, навчально-освітня мотивація визначається рядом специфічних факторів, які характеризуються спрямованістю, системністю, стійкістю і динамічністю. Дослідниками було продіагностовано мотиваційну сферу та її особливості у студентів старших курсів київських вищих навчальних закладів. Методом соціологічного дослідження було анкетування. Учасниками стали 60 студентів за напрямом підготовки «Гуманітарні науки», з яких 20 осіб V курсу КУ ім. Б. Грінченка, 22 особи V курсу КНУ ім. Т. Шевченка, 8 осіб V курсу НПУ ім. М. Драгоманова, 5 осіб IV курсу НТУ та 5 осіб IV курсу КІВІТ. Анкетування проводилось на засадах анонімності і добровільності. З метою з'ясування внутрішніх та зовнішніх факторів впливу на мотиваційну сферу навчально-виховного процесу було запропоновано дві анкети: першу на виявлення професійної мотивації майбутніх фахівців та другу (авторську модифіковану за методикою вивчення мотивації професійної діяльності К. Замфіра (в модифікації А. А. Реана) – на визначення мотивації студентів до навчання. Анкетування відбувалося за такими позиціями:

- визначення рівня професійної мотивації майбутнього фахівця;
- визначення основних мотиваторів та демотиваторів у навчально-виховному процесі ВНЗ;
- вплив змін у вищій освіті (Болонський процес) на посилення чи послаблення мотивації до навчання.

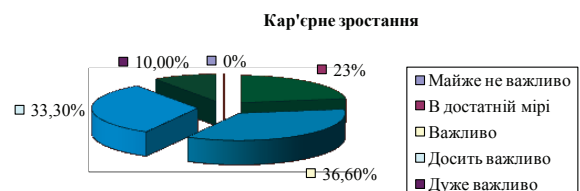
За отриманими даними у сучасних київських студентів ВНЗ найяскравіше проявилися два мотиваційні комплекси, а саме: зовнішні позитивні мотиватори та внутрішні мотиви. Серед зовнішніх позитивних мотивів особливо виділяються два: матеріальне забезпечення та кар'єрне зростання.

Діаграма 1. Матеріальне забезпечення для майбутніх фахівців.

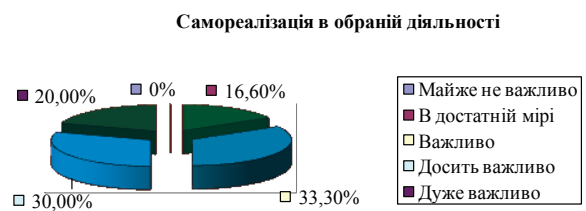
Гідне матеріальне забезпечення власного майбутнього та сім'ї стоїть у студентів на першому місці, що найбільше мотивує до навчання у ВНЗ. У 49 анкетах цей пункт був зазначений в трьох останніх позиціях анкети як переважаючий. Другим стимулом до навчання виступають кар'єра та зростання. Всі студенти зазначили в своїх анкетах працевлаштування та активний розвиток у професії провідним фактором впливу як вступу до ВНЗ (мотиватора до успішного навчання), так і визначною ланкою самого процесу мотивації.

Діаграма 2. Кар'єра як провідний мотиватор.

Внутрішня мотивація, як інструмент задоволення інтересів особистості в опитуваних є базовою і виконує психологічну функцію особистісного зростання, яка діє протягом усього життя людини, тобто у процесі самореалізації. Сутність даних комплексів полягає у задоволенні власних потреб відповідно до суспільних вимог та прагнє.

Діаграма 3. Самореалізація в обраній діяльності.

Наступним завданням нашого дослідження стало визначення факторів, що мають найбільший вплив на мотиваційну сферу навчального процесу студентів та визначення впливу змін у вищій освіті на мотивацію. Задля більш повного аналізу загальних мотиваторів, визначено було доцільнішим запропонувати відкриті та закриті запитання і поділити респондентів за статевою приналежністю. З 60 респондентів 22 особи належали до чоловічої статі та 38 осіб - до жіночої.

На перше запитання анкети «Що спонукало Вас обрати вашу спеціальність?» більшість студентів-юнаків віддали перевагу відповіді «майбутнє працевлаштування»; думки ж студенток розділилися між професійною реалізацією та працевлаштуванням.

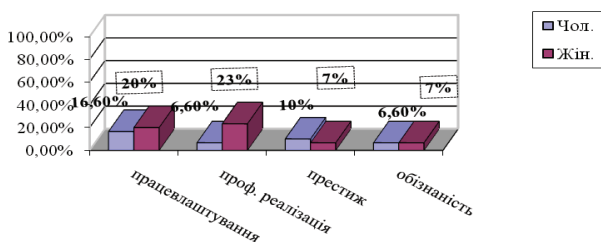
Для повного розуміння найважливіших мотиваторів навчання у ВНЗ київських студентів ми попросили назвати три фактори, що мотивують їх до навчання.

Таблиця 1. Мотиваційні фактори

№	Респонденти (юнаки)	Респонденти (дівчата)
1.	Майбутнє працевлаштування	Матеріальна незалежність
2.	Особистісний розвиток	Знання як самоцінність
3.	Матеріальне благополуччя	Майбутнє працевлаштування

Діаграма 4. Визначальні фактори мотивації до вибору спеціальності.

Що спонукало Вас обрати певну спеціальність?

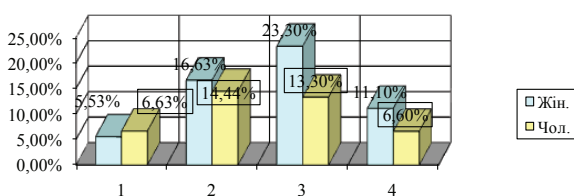
Проте всі студенти зійшлися на тому, що найвагомим стимулом є майбутнє благополуччя, що можливе лише за умови успішного працевлаштування. Як стверджують студенти, професія зараз неважлива, дійсно має значення лише диплом. Один респондент у своїй анкеті написав таку фразу: «Коли Ви влаштуєтеся на роботу, спочатку в двері заходить диплом і лише потім людина!», що й виступає найвагомим демотиватором серед студентів навіть столичних ВНЗ. Три позиції анкети містили питання про ставлення студентів до роботи на заняттях, та що є найвпливовішим мотиватором у даному процесі (див. пит. 2, 3, 4).

Опрацювання відповідей велось за такими критеріями:

1. Мотивація оцінюванням;
2. Мотивація за допомогою цікавої інформації;
3. Необхідність знань з даного предмета у професійній діяльності;
4. Мотив досягнення «акме» у навчанні.

Діаграма 5. Основні мотиватори роботи студентів на заняттях

Ставлення студентів до роботи

Серед чоловічої половини респондентів найпоширеніші мотивації виявилися такі як: цікава інформація та необхідність знань з даного предмета у професійній діяльності. Лише 1 респондент з 8 вважає дві інші мотивації важливими. Результати

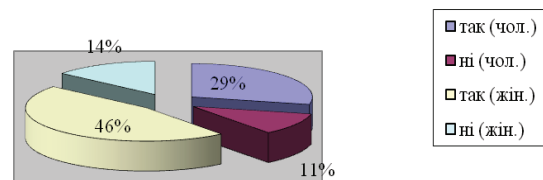
жіночої половини респондентів відповідають юнацькій репрезентативній групі. Другий та третій критерії вони визначили як провідні.

І лише одна з п'яти респонденток навчається заради досягнення найвищого рівня знань та самоцінності освіти взагалі. Відомо, що особистість вчителя, його педагогічна майстерність та обізнаність у багатьох сферах знань має визначальну роль у бажанні або небажанні студента вивчати предмет.

Тому в нашому дослідженні ми вирішили дізнатися, чи погоджуються з даним твердженням студенти гуманітарного напрямку навчання столичних ВНЗ. Думка опитаних показала, що майже 70% респондентів погодилися з вищезазначеними твердженнями, 23% вважають їх стереотипними і 7% - не визначились.

Діаграма 6. Вплив викладача на мотивацію студента до навчання.

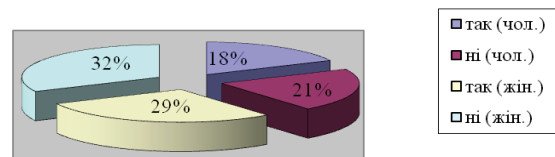
Вплив особистості викладача на мотивацію студента до навчання

Мотиваційна сфера навчання складна тема, так як залежить від численних факторів, що змінюються в залежності від часу, людей, технічного та економічного прогресу/регресу. Тому було цікаво дослідити вплив Болонської системи на навчально-виховний процес у ВНЗ.

Діаграма 7. Вплив Болонської системи на навчання.

Чи стимулює уніфікація системи вищої освіти до навчання?

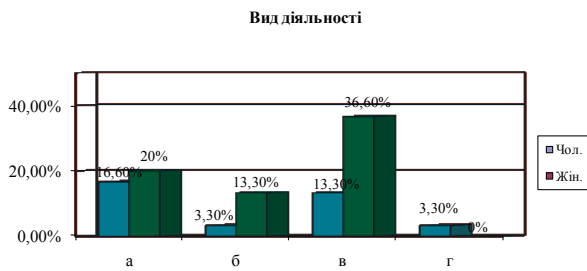
Опрацюючи результати даного запитання, ми зіткнулися з проблемою інтерпретації, тому що думки респондентів розділилися навпіл. Перша половина впевнена в позитивних стимулах нової системи, друга – у відсутності не тільки мотивації, а й у заваді до самореалізації та плідного навчання.

Одним з останніх завдань нашого дослідження було виявлення позитивних та негативних впливів на студентську мотивацію, у зв'язку зі змінами у вищій освіті (Болонський процес). Розв'язуючи дане завдання, дослідники зіштовхнулися з проблемою інтерпретації, тому що думки респондентів розділилися навпіл.

Перша половина впевнена в позитивних стимулах нової системи, друга – у відсутності не тільки мотивації, але й у заваді до самореалізації

та плідного навчання. Ми досліджували готовність студентів до самостійної роботи, що широко впроваджено в рамках Болонського процесу. З цією метою студентам було запропоновано 4 варіанти, два з яких ми визначили як такі, що вказують на готовність студентів до самостійності в роботі (варіанти Б і В); та відповідно інші два варіанти (А і Г), що свідчать про їх неготовність до такої роботи.

Діаграма 8. Навчальний інтерес

Таким чином, більше 36% жіночої частини респондентів показали готовність самим аналізувати, міркувати та намагатися вирішити проблему; серед чоловічої аудиторії лише 13,3% підтримали дану позицію. На другому місці у дівчат з 20% та на першому у хлопців з 16,6% постав варіант, що передбачає слухати викладача. Він визначений як факт неготовності до самостійної роботи - ключового виду діяльності, що передбачена Болонським процесом. Варіант Б – слухати доповіді студентів був підтриманий дещо більше ніж 13% дівчат та 3,3% хлопців.

І зовсім непопулярним виявився варіант – «мовчати, поки не запитують», що набрав лише 3,3% чоловічою аудиторією. Отримані результати не дають можливості однозначно визначити готовність студентів до самостійної роботи, однак дозволяють припустити, що близько половини опитаних дівчат та хлопців виявили готовність до самостійної роботи. Однак, як позитивний результат, нами було визначено невеликий відсоток самостійного аналізу навчального матеріалу студентів, що є свідченням свідомого, індивідуального підходу молоді до пізнавальної діяльності, що й визначає Болонський процес як мало ефективний у сучасному українському суспільстві.

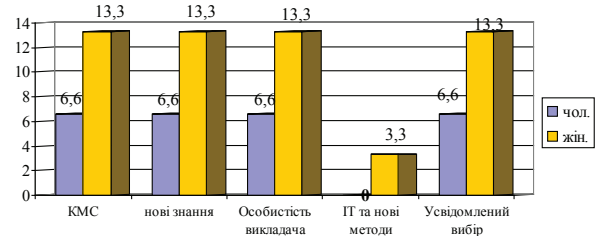
В ході анкетування, наостанок, ми мали на меті також визначити, що найбільше спонукає студентів соціально-гуманітарних напрямів до плідної роботи на заняттях. У запитанні № 9 нашої анкети ми запропонували респондентам розставити у порядку важливості п'ять варіантів відповідей, серед яких ми визначили варіанти, що є показниками зовнішньої позитивної мотивації (варіанти А, Б і Г), внутрішньої мотивації (варіант Г) та зовнішньої позитивної чи негативної мотивації (варіант В).

Отже, на перше місце 13,3% жіночої аудиторії поставили: кредитно-модульну систему (КМС), пізнання невідомих, цікавих фактів (тобто нові знання), особистість викладача та усвідомлення навчання як вибір майбутнього. Лише 3,3% дівчат надали перевагу інноваційним технологіям (ІТ) і методам навчання. Серед хлопців більше 16%

визначило пріоритетним чинником нові знання. Варіанти як КМС, особистість викладача та усвідомлений вибір майбутнього виявилися на першому місці у 6,6% і жоден із студентів-юнаків не визначив для себе ІТ та нові методи навчання ключових факторів мотивації.

Діаграма 9. Зовнішні фактори впливу на навчальний процес.

Найвагоміші чинники впливу на навчальний процес

Подальший розподіл відповідей на запитання розподілився наступним чином. На третє місце 20% студенток поставили особистість викладача, більше 16% відвели третє місце новим знанням, і по 10% визначили ІТ та нові методи навчання. Серед студентів – юнаків 20% поставили на третє місце інноваційні технології, більше 6% визначили КМС та нові знання, й у 3,3% - особистість викладача та усвідомлений вибір майбутнього.

На останньому, п'ятому місці більше 26% дівчат поставили кредитно-модульну систему; 16,6% - ІТ та нові методи навчання, 10% відвели голоси новим знанням і 3,3% - особистості викладача. Серед чоловіків маємо дещо більше 13% під ІТ та нові методи навчання, 6,6% визначили найневагомішим чинником зовнішньої мотивації КМС, 3,3% - особистість викладача та усвідомлений вибір майбутнього, в той час як нові знання залишилися без уваги. З вищезазначеного видно, що однаково важливим як для хлопців, так і для дівчат виявився варіант усвідомлення навчання як вибору свого майбутнього.

З проаналізованих даних стає очевидним, що провідними факторами, які сприяють плідній роботі студентів, є чинники, визначені як показники внутрішньої мотивації (усвідомлення навчання як вибору свого майбутнього); та зовнішню позитивну мотивацію, що відображає пізнання невідомих, цікавих фактів. Шляхи становлення і особливості мотивації для кожного студента індивідуальні і неповторні. Проведений дослідниками цілісний аналіз теоретично-емпіричного соціологічного дослідження з проблем студентської мотивації останнього п'ятиріччя підводить до таких висновків:

– з'ясовано, що навчальна мотивація складається з великої кількості груп спонукань: потреби і сенс навчання, його мотиви, цілі, емоції, інтереси. У дослідженні було проаналізовано, що необхідною умовою для створення у студентів старших курсів навчання інтересу до змісту навчання і до самої навчальної діяльності стала можливість проявити в навчанні творчу самостійність, ініціативність і креативність до вирішення проблеми;

– виявлено, що результати дослідження показали мотивацію освітньої діяльності як

неоднорідну і залежну від індивідуальних особливостей студентів, характерних рис академічної групи, рівня розвитку молодіжного колективу і т. д. Мотиваційні орієнтації на процес, результат, оцінку викладача і на «уникнення неприємностей», які разом з іншими компонентами навчальної мотивації визначають напрям, зміст і результат пізнавальної діяльності;

– досліджено, що серед зовнішніх мотивів самоствердження, престижності, обов'язку, необхідності досягнення останній здійснив найбільший вплив на її ефективність. Задоволеність навчанням залежить від ступеня задоволеності цієї потреби. Ця потреба примушує студентів більше концентруватися на навчанні інтелектуально-пізнавального плану і в той же час підвищує їх соціальну активність. Студент вбачає навчальну діяльність як симбіоз власних потреб з реальними можливостями і рівнем прагнень, а також вплив на професійну мотивацію думок ровесників, сім'ї,

інших соціальних груп. Серед найважливіших мотиваторів навчання у ВНЗ студентська молодь столиці зазначила матеріальне забезпечення, майбутнє працевлаштування, особистісний розвиток.

Висновки. На основі результатів аналізу, можна констатувати, що стан професійної мотивації залежить від того, чи співставляє студент навчальну діяльність з його власними, реальними можливостями і рівнем прагнень, а також вплив на професійну мотивацію думок ровесників з тим або іншим рівнем здібностей. Поєднання виділених вище параметрів мотивів доцільно вивчати і діагностувати в різноманітних ситуаціях реального вибору. Вибір є не тільки усвідомленим, але й реально мотивованим. Важливо в цій ситуації надати студенту розуміння про відповідальність вибору не в словах, а в діях через реалізацію можливостей і прагнень.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Асеев В. Г. Мотивация поведения и формирования личности / В. Г. Асеев – М.: Мысль, 1976. – 159 с.
2. Аткинсон Дж. В. Теория о развитии мотивации / Дж. Аткинсон – М.: Педагогика, 1996. – 375 с.
3. Божович Л. И. Изучение мотивации поведения детей и подростков / Под ред. Л. И. Божович и Л. В. Благоннадежной. – М.: Педагогика, 1972. – 351 с.
4. Городняк І.В. Соціологія освіти. Навч. посібник. Л.: Фенікс, 2010. – 249 с.
5. Джидарьян И. А. О месте потребностей, эмоций и чувств в мотивации личности / И. А. Джидарьян // в кн. Теоретические проблемы психологии личности - М.: Мир, 1974. – С. 145-153
6. Ильин Е. И. Мотивация и мотивы / Е. И. Ильин. – СПб.: Питер, 2003. – 512 с.
7. Леонтьев А. Н. Проблемы развития психики. / А. Н. Леонтьев - М.: Политиздат, 1989. – 539 с.
8. Маслоу А. Мотивация и личность / А. Маслоу. – 3-е изд. Серия «Мастера психологии» / Пер с англ. – СПб.: Питер, 2008. – 352 с.
9. Нечаев В.Я. Социология образования. - М.: Наука, 1992.- 200с.
10. Якобсон П. М. Психологические проблемы мотивации поведения человека / П. М. Якобсон. – М.: А. С. К., 2001. – 64 с.
11. Хекхаузен Х. Мотивация и деятельность / Х. Хекхаузен – СПб.: Питер, 2003. – 864 с.

Стаття надійшла до редакції 16.05.2013